

УДК 316.77:141.319.8

ЛЕОНТЬЄВА Вероніка Миколаївна*професор кафедри філософії, культурології та інформаційної діяльності Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*

ЩОДО ФІЛОСОФСЬКО- АНТРОПОЛОГІЧНИХ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОСФЕРИ

Сьогодні аналізові інфосфери («infosphere»): скорочене від «інформаційна сфера») присвячені зусилля як комплексу наук про інформацію, так і багатьох філософських дисциплін (саме тому у дослідженні інфосфери логічно припускаються відповідні «аспекти»), зокрема порівняно молодій галузі філософування – філософії інформації, засновником якої вважається італієць, професор Оксфордського університету Лучано Флоріді. *Про нього пишуть, що досліджуючи філософські та соціально-етичні наслідки цифрової трансформації (яку часто синонімізують із «інформатизацією») суспільства, він порівнює розширення інфосфери (розуміючи її як «комбінацію інтернету та комп'ютерних технологій, які революціонізують наше життя і роботу» (Kogol, 2019) з відкриттями Коперника, Дарвіна і Фрейда, що змінили наші уявлення про будову Всесвіту і про людську природу (Флориди, 2019).*

Проте науково-філософське поняття *інфосфери* визначається значно детальніше і з урахуванням саме антропологічного виміру буття інформації в світі. Так, І. В. Соловйов, спираючись на праці академіка А. П. Єршова (який чи не перший (1988 р.) використовував термін «інфосфера» як наукове поняття), дійшов такої «двохщаблевої» дефініції інфосфери, що дозволяє досліджувати її як глобальну цілісність – таку «логічно мислиму форму об'єктивно існуючого простору, що є вторинною (похідною) геосферою і служить середовищем, в якому здійснюються форми або інші конструкції (процедури), пов'язані з добуванням, упаковкою, транспортуванням, обробкою, зберіганням, розподілом (розповсюдженням), виробництвом і споживанням інформації і в якому реалізується відповідний комплекс суспільних відносин» (Соловйов, 2013). Тобто інфосфера, за І. В. Соловйовим, – це не лише сукупність інформації разом із інформаційними об'єктами та процесами (включаючи їхніх суб'єктів та інформаційну інфраструктуру), але й «сфера діяльності, у рамках якої здійснюються виробництво і споживання інформаційних ресурсів і знань; управління соціальними, економічними і технічними системами; навчання та підготовка ка-

дрів; поширення, споживання, зберігання та доступ до інформаційних ресурсів (знань); інформаційний обмін між особами, громадянами всередині своєї країни та між державами й міжнародними організаціями; створення і застосування інформаційних систем (АІС, баз і банків даних, баз знань), інших інформаційно-телекомунікаційних технологій; забезпечення інформаційної безпеки. Інфосфера знаходиться в постійному розвитку у відповідності з еволюцією антропосфери» (Соловйов, 2013), а на сучасному етапі визнається, що «цифрова революція настільки ж торкається питань моралі, ідентичності та смислів, наскільки й технології» (Kogol, 2019), з чим важко не погодитися. Тому постає закономірне питання: яким чином взаємопов'язані та як взаємодіють інфосфера (передусім, у розумінні її як сфери соціокультурної діяльності, елементи якої наведені вище) та те, що традиційно забезпечувало – й продовжує це робити – системну цілісність та історичну безперервність життя будь-якого суспільства, будучи при цьому розкриттям та втіленням «людської природи» в актах утвердження (афірмації) смислів, – культуротворчий процес. Думається, розгортання відповіді на це питання і є окресленням філософсько-антропологічних та культурологічних аспектів дослідження інфосфери.

Зв'язок інфосфери з культуротворчим процесом, на перший погляд, не є якоюсь надскладною проблемою: будь-яка культуротворча діяльність (і «на рівні індивіда», і «на рівні соціуму») відбувається у певному інформаційному просторі, який, з одного боку, впливає на зміст та форми людського буття-в-культурі (взяте у темпоральному аспекті, буття-в-культурі є суто культуротворчим процесом як послідовності/множини актів афірмації, що їх здійснює культурний суб'єкт – індивід, група/колектив/спільнота, суспільство у цілому), з іншого – сам інформаційний простір зазнає змін внаслідок як власне факту протікання у ньому процесу культуротворення, так і результатів останнього. Але таке загальне тлумачення нібито «само собою зрозуміло» – за схемою діалектичного вземозв'язку причин та наслідків – взаємодії інфосфери з культуротворчістю навряд чи є вичерпним с точки зору сучасного стану самої інфосфери, яку кваліфікують як «системоутворюючий фактор життя сучасного суспільства» (Соловйов, 2013), тобто при тому, що інфосфера «підкорює» *живого* культурного суб'єкта і «перекроює», переструктурує людську особистість, визнається, що вона функціонально нібито уподібнюється системі культуротворчості, що потребує особливого спостереження та аналізу.

Усе, що існує в інформаційному просторі, нібито зрівнюється, – бай-дуже, чи то є об'єкти неживої природи або живі істоти, включаючи людину, чи то є технічні споруди або якісь механізми, пристрої тощо, бо всі вони сприймаються лише як однаково-співмірні джерела даних. Людина, втрачаючи свою винятковість відносно «решти», тобто усього іншого, буття у світі (звичка вважати своє місце у світі особливим – як логічний наслідок християнського тлумачення природи людини – вкорінена у само-

свідомості, а під впливом новоєвропейського гуманізму та настанов західної – прогресистської – парадигми *modern* вона ставала лише міцнішою), дійсно, «розчиняється» в інфосфері, – не випадково «смерть суб'єкта» стала однією з провідних метафор постмодерністського філософування. Адже Лучано Флоріді чітко окреслює межі евристичних можливостей інформаційної парадигми (або, як він каже у вказаному інтерв'ю, «інформаційної перспективи» (Флориди, 2019)) у міркуваннях щодо природи людини, тобто у філософсько-антропологічному дискурсі (який одночасно може вважатися і культурологічним, якщо «природа людини» пов'язується зі здатністю до афірмації), провівши аналогію з інфрачервоною томографією, котра показує – у вигляді зелених, жовтих та червоних відтінків – джерела тепла: «Якщо надягнути такі окуляри і дивитися на світ через цей інтерфейс, людське тіло і включений комп'ютер можуть не сильно відрізнятись один від одного. Можна сказати, що при погляді з цієї перспективи в людині немає нічого особливого – це лише джерело тепла, і тоді ми виглядаємо як “розумний” тостер або цифровий холодильник. Питання тільки в тому, чи правильний це інтерфейс. А це залежить від того, що ми хочемо дізнатися за його допомоги. Чи є цей спосіб вдалим для розуміння людської природи? Безумовно, ні. На такому рівні абстракції ми вже не можемо виокремити відмітні риси людини. Ми використовуємо інформацію, щоб будувати свій ментальний світ, створювати смисли для пояснення нашого життя. Комп'ютер або кішка на це не здатні. Щоб побачити відмінності між ними, потрібна інша перспектива – наприклад, семантична» (Флориди, 2019). – Саме тут «інформаційна перспектива» стикається, на мій погляд, із суто антропофілософсько-культурологічною парадигмою афігмо, а «кордоном!, який відокремлює їх одну від одної, є вказана «семантична перспектива»: «...смысл не можна зберігати, передавати, накопичувати, як інформацію, його можна лише породжувати (продуктивно або репродуктивно). Смысл не передувє розумінню, а народжується саме в цьому процесі» (Брудний, 1972, с. 47) – і утверджується у відповідних культурних формах.

Тому коли Лучано Флоріді говорить про те, що «технології не прогресують рівномірно, одномоментно, як одна велика хвиля», і справедливо наполягає, що «поширення технологій не відбувається ані односпрямовано – як годинник, ані одним помахом – так, коли, припустим, десь здійснився технологічний прорив – і, нібито хтось клацнув пальцями, тієї ж миті все стало цифровим» (Флориди, 2019), він – не рефлексуючи це, але об'єктивно – перетинає цей «кордон» і залучає до своєї пояснювальної моделі інфосфери уявлення про екзистенційні засади культуротворчості – фундаментальні властивості людської природи: «Перше – це лінь. Ми не хочемо сильно напружуватися. Це уповільнює однаковий розвиток і розподіл технологічних рішень: завжди є інерція, небажання приймати нові способи робити звичні речі» (Флориди, 2019). У цілому ж, на моє переко-

нання, у своєму червневому (2019) інтерв'ю Лучано Філоріді вказав контури тих антропологічних та культурних аспектів розвитку інфосфери, які потребують саме філософського дослідження, у тому числі, крізь призму відповідальності філософії/філософів за «передбачення» та прогнозування майбутнього.

Список використаних джерел

- Брудный А. А. Семантика языка и психология человека. О соотношении языка, сознания и действительности. Фрунзе : Илим, 1972. 189 с.
- Korol V. Спокуси інфосфери. URL: <https://uamodna.com/articles/spokusy-infosfery/> (дата звернення: 23.09.2019).
- Соловьёв И. В. О происхождении и содержании понятия «инфосфера». Инфосфера как объект исследования наук об информации. *Фундаментальные исследования*. 2013. № 6–1. С. 66–71. URL: <http://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=31415> (дата обращения: 25.09.2019).
- Флориди Л. Если вам неинтересны информационные концепты, вы не понимаете XXI век : [интервью]. URL: <https://www.colta.ru/articles/society/21599-luchano-floridi-esli-vam-neinteresny-informatsionnye-kontsepty-vy-ne-ponimaete-xxi-vek> (дата звернення: 26.06.2019).

References

- Brudnyi A. A. (1972). *Semantika iazyka i psikhologiiia cheloveka. O sootnoshenii iazyka, soznaniia i deistvitelnosti* [Semantics of language and human psychology. On the correlation of language, consciousness and reality]. Frunze: Ilim [in Russian].
- Floridi L. (2019). *Esli vam neinteresny informatsionnye kontsepty, vy ne ponimaete XXI vek* [If you are not interested in information concepts, you do not understand the 21st century]. Retrieved from <https://www.colta.ru/articles/society/21599-luchano-floridi-esli-vam-neinteresny-informatsionnye-kontsepty-vy-ne-ponimaete-xxi-vek> [in Russian].
- Korol V. (2019). *Spokusi infosferi* [The temptations of the infosphere]. Retrieved from <https://uamodna.com/articles/spokusy-infosfery/> [in Ukrainian].
- Solovev I. V. (2013). O proiskhozhdenii i sodержanii poniatiiia «infosfera». Infosfera kak obekt issledovaniia nauk ob informatcii [On the origin and content of the concept of “infosphere”. Infosphere as an object of research of information sciences]. *Fundamentalnye issledovaniia* [Basic research], 6-1, 66-71. Retrieved from <http://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=31415> [in Russian].